

Nora Kalna

*Dzīve
nepāriet*

Atainu esejas

Bērns manī

Bērns manī – tas ir kara laika bērns, stiepies, tiepies un audzis pēckara gados.

Ko nozīmē būt bērnam pēckara Kurzemes katlā?

Tas nozīmē, ka viņš no meža vai tuvīnām, vēl neaizaugušām tranšejām nāk, pielasījis pilnu priekšautiņu un kabatas ar nepazīstamām, bet interesantām mantiņām. Gadās – lielākie bērni tās atņem, mazais skrien sūdzēties mātei un nesaprot, kāpēc viņa neaizstāv, bet vēl uzšauj pa dupsi. Turklāt pati ir pārbijusies un piekodina no meža neko mājās nenest.

Kāpēc nenest?

Pieaugušie dzied tādu jocīgu dziesmīti:

*Lelles, lelles, atkal lelles,
Kur gan leļļu nav?
Lelles visā pasaulē,
Lellēm gods un slava!*

Bet mana “lelle” ir paklusām pārnesta no meža.

Un es ar to spēlējos slepus, līdz kaimiņš, kas to karu ir dzīvs nokarojis, ierauga:

– Bernen, tā taču ir aviācijas mīna!

Un spēļmantiņu man tūlīt atņem. Tālu, lauka malā pieaugušie sakur ugunskuru un manai lellītei ar skaļu troksni lemts uziet gaisā.

Tādu ugunskuru bija ne viens vien.

Un žagari palaikam svilināja mazos dibentiņus. Bet vai tas ko līdzēja? Pat tad nē, kad daudzi zaudēja dzīvību.

Ko cilvēciņš paņem no šādas bērnības? Piesardzību? Pārgalvību? Nebūt nē! Mēs rotaļājāmies tāpat kā citi bērni citās bērnībās. Savu spēļmantiņu bīstamību mēs vienkārši neapzinājāmies – nepielēca un viss!

Kari dzemdē divainu pēcteci – sentimentu. Droši vien tikai psihologi var to izskaidrot, kāpēc tieši tie agresīvie ir vissentimentālākie. To liecina pat iekarotājtautu folklorā, jo izteiktāk – dziesmotā.

Bet mēs, bērni, jau nekarojām. Arī karaspēles nespēlējām un sniegakaujas nerīkojām. Vienīgi – mums trūka rotaļlietu. Tāpēc arī ņēmām to, kas pa rokai. Varbūt nepietika arī uzmanības un kārtīgas pieskatīšanas, jo vecākiem galvenā rūpe bija apgērbt, apaut un skolā sūtīt. Laiks – tik tukšs un badains, vēderi rūc.

... Tranšejas aizauga. Bērnība pagāja. Bet vēl vidusskolas pēdējās vasarās, kad strādāju mežniecībā, uguns novērošanas tornī, aizdegās mežs kvartālā, kur auga veci un vareni koki. Aizsvilās un nodega. Nodzēst nebija iespējams, jo biežāk blīkšķēdams un blākšķēdams sprāga tas abu karojošo pušu arsenāls, ko bērnībā nebijām paguvuši uzokšķerēt un iznest.

Daudz daudz vēlāk, barikāžu naktīs Rīgā atmiņas atdzīvojās – vecāku rekvizētās šautenes, automāti, arī visas tās nepazīstamās pariktes no bērnības mežiem. Tad apjautu savas paaudzes traģiku. Tiem, kas Doma laukumā dziedāja “Mazo Lulū”, tādu atmiņu, paldies Dievam, nebija. Viņi varēja uzvarēt – ar dziesmu.

Tomēr, kad vasarā, tālā maršruta autobusā sagādājāties kopā ar skolasbiedru un dalījāties atmiņās... Nu, protams, par bērnību! Tad tie bija stāsti, cik kurš un kādus spridzekļus slepus mājās stiepis, cik bieži rājienu vai sukas par to dabūjis. Pārsteidzoši, ka par to varējām runāt tik ikdienišķi. Bet tā nu mēs augām un nebija mūsu spēkos tur kaut ko grozīt. Pieaugušais manī mīl šo pasauli un vēlētos ar to sarunāties visās valodās, bērns manī brien pa ziedošiem vaivarājiem Kurzemes purvos un rotaļājas ar bīstamām spēļmantiņām.

Tikai vienu gan nezinu – bērns vai pieaugušais piepeši liek apstāties pussolī vai uzlēkt sēdus no miega, vai visnepiemērotākā brīdī pavaicāt: “Tas ir viss? Tā nu bija tā dzīve? Atvēlētā? Dāvātā? Par kaut ko piešķirtā? Pelnītā? Nepelnītā?”

Tas mazais manī brēc: “Nē, es gribu vairāk!” Nobriedušais saka: “Es spēju vairāk!” Taču vēlāk apņemas: “Es darīšu vairāk!”

Un kā dāvana nāk atskārta: “Dzīve nepāriet!” Tāpēc es būšu. Vienmēr. Tikai citā dimensijā. Varbūt vien rokas stiepiena attālumā. Vienīgi – jūs mani neredzēsiet. Lai es spētu parādīties, būs jāsakopo milzumu enerģijas, bet tas var prasīt daudz daudz laika. Pat laikus. Kam enerģijas nepietiek, parādās

kā gaisīgi miglas vāli. Vai tos mūsu senči sauca par veļiem?

Toties, kad spēj apvienoties veselu civilizāciju, cilšu, tautu enerģijas, pasaule uzzina par Neandertāles senajiem saimniekiem, bet mums kādubrīd pēkšņi sāk interesēt viss par mūsu tautiešiem Brazīlijā... Un mēs atsaucamies kādam aicinājumam. Pasaule atsaucas. Varbūt tā atnāk lielie vēstures atklājumi. Tad, kad pienāk laiks. Kad sakopota enerģija. Kāpēc, piemēram, aizvadītā gadsimta astoņdesmito gadu sākumā un deviņdesmito gadu beigās orientālistu, ģeogrāfu, etnogrāfu, kultūras ļaužu, un arī filozofu, reliģiju pētnieku un pat politiķu intereses degpunktā nonāca ... senais Lielais Zīda Ceļš? Tā kompleksajos pētījumos iesaistījās un tos organizēja UNESCO. Projektā piedalījās trīsdesmit pasaules valstis.

Piecus gadus ilgajā izpētes darbā zinātnieki un žurnālisti devās ekspedīcijās, atkal veica visu maršrutu. Darba grupu kopsanāksšanas un apspriedes notika Taškentā, bet noslēdzās ar konferenci Parīzē 1992. gadā.

Vēsturē Lielais Zīda Ceļš minēts jau 2. gadsimtā pirms mūsu ēras. Un tas vijās no Tālajiem Austrumiem līdz pat Romai. Dīvainā kārtā tā jaunizpētes projekts aizrāva pat skolniekus un studentus. Jo sevišķi viens no galvenajiem šī ceļa posmiem, kas sākās Fergānas oāzē un veda cauri Hivai, Buhārai, Samarkandai, Taškentai...

Dimensijas, tik bezgalīgas un neizpētītas, ļauj mums būt. Liek būt.

Dzīve nepāriet.

Varbūt – vienīgi laiks ir tas, kas pāriet.

Bet kas gan ir laiks!
Tikai vējš, kas pūš no muguras un dzen uz priekšu.
Mājupvējš.
Mūžīgais saliktenis.

*Tāds mājupvējš –
Virpulī paceļ gaisā.
Neviens nezīn
Un neuzzinās,
Kur galu galā aiznes.*

Un atpakaļ nenes.

*Atbrāž mājupvējš.
No debess?
Vai zemes gala?
Paceļ gaisos tas vējš.
Kur tālāk?*

Vēl tālāk!

Bērns kara priekšvakarā

*Čiekuri un gliemežvāki...
Vai tu atceries, kā sāki?
Sapņi brida – savādāki.*

*Varbūt, ka no nekurienes
Kāds pa klusām visu pienes?
Atmiņas – kā zaļas sienas,*

*Ko slej pusaizmirsti augi,
Tavi cietumsargi? Draugi?
Tikai ... sejus neieraugi.*

Tas ir laiks, kad tevis, cilvēk, it kā vēl nav, tomēr – tu jau esi, kaut daudzi to nezina.

Vai pats – zini?

Vai es zināju?

Vai jautu 1939. gada vasarā, ka rudenī man būs jānāk pasaulē, kurai pāri jau savilkušies nomācoši mākoņi, kaut arī viss vēl it kā savā vietā.

Atklāj Ķeguma spēkstaciju – prieks!

Beidz atjaunot Jelgavas pili un tur mācīsies lauksaimnieki – cerība.

No Latvijas repatriējas baltvācieši – zaudējums, ko vēl neapzinās.

Liepājā – krievu karabāzes, Latvijā pirmās – briesmas.

RUCAVNIĒKU RĒKUNDE, PATEICIENI,
NETULKOJAMIE UZVĀRDI

Atmiņas secībā atnāk vārdi
No Paurupes, Rucaviņas.
Atnāk paši, atnāk – pa kārtai
Ar aizsenu ziņu.

Kaut kas tos raida, kaut kas sūta
Atpakaļ. Te, kur mājas.
Lai nepazustu, pa rokai būtu
Valodas skanīgais klājums.

Atceres secībā knosās miņa,
Pat naktīs no miega rauj augšā.
Varbūt tā vec vec vecmāmiņa, Bet varbūt –
Sirdsapziņa.

Ā A

acaģēvelēties
acakapanāties
acavēpis

adītīnis
aizgūstīt
aizlējuma siers

attapties, atmosties no ģīboņa
nomirt
saviebies, atkāris lūpu, nepatikā
saviebis seju. Pie viena
acavēpuma – izdarīt vairākas
nepatīkamas lietas, neatliekot uz
vēlāku laiku
adīta jaka
aizskart sāpošu vietu, brūci
trekns, mīksts siers

aizšpannēt	steigā aizmukt, aizbēgt
alcavāt	klaigāt, bļautīties
apaļi rāciņi	ar mizu novārīti kartupeļi
apblūst	būt neskaidram, miglainam (apblūsusi saulīte)
antiķi	deniņi
ap to metu	ap to laiku
apčalīt	aprunāt
apdrebināt	nervozs, haotisks cilvēks
apkabināt	cieši apskaut
apkast	ierakt, aprakt
apkrūpt	apkalst, būt apskretušam
apmārtot	mičot līgavu
apnika, uzsanika	uzradās, uzkrita kā no gaisa
aprūcināt	apkūpināt, apdūmot
apsarinkt	apjukt, apmaldīties
apstabīt	apturēt, apstādināt
apstāji	vājums, slimība
apšauš	apmest ap pleciem lielo lakatu vai segu
apšķibīt	aplauzt, apgraizīt
aptašķīt	nosmērēt, apšļākt ar kaut ko nefīru
ar kopu	ar kaudzi, pārpārēm. Ja ar sieku mēra graudus vai miltus – ber līdz ar malām, ja sēklu – ar kaudzi.
aškulne	slidu aizmugures daļa
ašķi	zaļā kosa. Asi stiebri, ar kuriem berž katlus, nekrāsotas grīdas.
atdošas	atspēlēšanās par kaut ko
atlešāt	atšķaidīt
atraitis	atraitnis
atremt	atstutēt

Tīds	Vesperis
Tomāss	Vindiķis
Tožis	Vismins
Trankalis	Virkavs
Trautmanis	Vīva
Trumpiks	
Trūkšma	Zuļģis
Tukleris	Želvis
Turss	Žibis
	Žimants
Veisbuks	
Veits	

VĀRDS VIETĀ

Prūšu?

Kuršu?

Nezināms

Vārds.

Nav nozelēts:

Te vēl gandri plezdinās,

Pluncī naģes lec.

Te vēl zimbā vapsines,

Kuitos knauši kož...

Mātēna uz lipines,

Lindruks – puiks un košs.

Čekla meiča dziņas te,

(Šķirba, puišu ģego!)

Pilli katli tīres te –

Va nu ķimšt būs negods?!

Večiem balē antiķi,
Večām kudlas seņas,
Pļēguri un pintiķi
Kā pa vītēm peras.

Sava runu rucavnieks
Tā kā ņauku pīs,
Bile kumet, bile kā
Laicīs!

Sapratīs.

RUCAVNIEKU KĀZU DZIESMAS

Māte meitu audzināja
Pāpērēna tūtēnā.
Meita tūtu pārplēsuse
Un pie puisa noskrējuse.

Linu, linu, ne pakulu
Man deviņi paladziņi.
Tautu dēls, netiklītis,
Visus mellus piegulēja.
Kad vajdzēja sievu jemt,
Tad noskrēja Dunikā.
Dunikā slinki puisī,
Trepī lika kumeļam,
Rucavā braši puisī
Stāvus lēca kumeļā.

*Man patīk tā sajūta – būt!
Elpot,
Elpot
Un elpot,
Apskaut ikvienu būtņi
Man viedamā telpā.*

*Man patīk tā sajūta – būt!
Mīlēt,
Mīlēt,
Un mīlēt.
Izbaudīt mirkļa sūtību,
Ne pestēlot, zīlēt.*

*Man patīk tā sajūta – būt!
Varēt.
Varēt.
Vēl varēt.
Pagūto nepagūt,
Liktenim pāri stāvēt.*

Tagad, kad esmu tik tuvu neredzamajai robežai starp dimensijām, daudz ko pārdomājusi un izsvērusi, no visas sirds varu sacīt: "Paldies, Dzīve, par manu raibo mūžu! Par pašu dārgāko, ko devi – Dēlu. Gunti. Un viņa man tik mīlo ģimeni: vedeklu Solveigu, viņu četrus bērnus, manus mazbērnus Lindu, Gundaru, Egilu, Aldi. Un nu jau – mazmazdēlu, Lindas un Denisa atvasīti Viesturu.

Arī mūsu.

Paldies par atvēlēto iespēju strādāt savā profesijā un labajiem cilvēkiem manā ceļā!

Bet Dzeja – tā bija necerēta dāvana. Varbūt no Tā Viena, kas tur rūpi par visiem. Viņš zināja, kāda tā ir laime – rakstīt. Šādi izpaust sevi un mīlestību pret pasauli, šo dimensiju. Un cik svarīgs ir – vārds. Teiktais un rakstītais. Jebkuras tautas runā. Kā tas bagātina arī dzimto valodu.

Paldies, mana Nepārejošā! Tik personiskā. Kā ikvienam.

Vēlreiz pārdzīvojot jaunību nevēlētos. Brieduma gadus gan. Mana īstā dzīve sākās četrdesmit piecu gadu vecumā. Šajā nopietnajā, atskates un pateicības posmā –

*Vakarpusē,
dienas putni kad aizlido dusēt,
visas rūpes rimst pamazām, klusi.*

*Vakarpusē,
riets kad rūsē,
laiks degdams deg blāzmu pusē.
Noskrien pali
un gultnes susē.
Mūžam būsīm
šajā pusē!*

*Ik skūpstis, elpas vilciens
ir mūsējs,
katrs zieds vēl pa puteksnim uzsēj...
Sirds nav piekususi
alkt visa vēl vakara pusē.*

*Dienas putni kad aizlido dusēt
uz citu,
uz Saullēktu pusi.*

Dzīve nepāriet, mani mīlie.

Vēsa plauksta uz nosvīdušās pieres vai kāds silts glāsts kā vāra pūsma, ko dažubrīd sajūtīsīt, tā būs no manis. Vēstījums, ka es esmu, ka redzu jūs un vēlos palīdzēt...

Dzīve nepāriet, Rateb. Gribas ticēt, ka reiz, kaut kad, kaut kur tu atkal tikpat pēkšņi nostāsies manā priekšā taisns kā alifs – jūsu alfabēta pirmais burts. “Taisns kā alifs” – tā Austrumu pasaulē saka par godprātīgiem, labiem cilvēkiem. Tādiem kā tu. Tad varēšu tev atrādīt savu mājasdarbu – burtnīcu ar burtiem, kurus man aizrakstīji priekšā. Tavu tēva valodu iemācīties man nebija lemts, toties no tavējās mātes runātās, no turkmēņu valodas, cik paspēju, tulkoju. Mīlestību pret Turkmēnistānu izpaužu savās grāmatās. Jo afgāņu mēlē vispirms taču būtu jānāk pazīt tās pavisam citādās, arābiskās rakstuzīmes, lai varētu “sasaukt kopā” un saprast vārdu! Pēc tam – visu teikumu. Kā bērņībā. Atkal. Un atkal. Jo viss atkārtojas. Viss ir mūžīgs zem šīs saules vecās.

“Paldies par patvērumu!” – saku tavai ēnai.

Paldies, Pasaules Augstākā Griba, visa lēmēja!

SATURS

<i>Bērs manī</i>	5
<i>Bērs kara priekšvakarā</i>	10
<i>Bērna karš un pēckarš</i>	16
<i>Kalnišķu mīlums</i>	25
<i>Rucava. Cerība. Lepnums</i>	37
<i>Liepājas nelaiks. Jelgavas laiks un pēclais</i>	93
<i>Atmiņas par Afganistānu</i>	111

Nora Kalna

Dzīve nepāriet. – Rīga: «Izdevniecība Avots», 156 lpp.

Dzejnieces, žurnālistes un rakstnieces Noras Kalnas autobiogrāfiskās prozas un dzejas grāmata vēstī par viņas dzīvi, sākot no bērnības Rucavā, par jaunību un ceļojumiem. Kurzemiece Nora Kalna iemīļojusi austrumus, pabijusi pat Afganistānā. Viņas biogrāfiskajā vēstījumā iekļauta arī dzimtā novada leksikas vārdnīca un folklorā.

Reģistrācijas apl. nr. 000330791.
SIA «Izdevniecība Avots», Puškina ielā 1a, Rīgā, LV 1050.
